

РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ И ВЛИЯНИЕТО ИМ ВЪРХУ ДЕТСКОТО РАЗВИТИЕ

В семейството се създават уникални, силни и значими връзки между хората. Привързаността към родителите, братята и сестрите обикновено продължава през целия живот и служи за модел на взаимоотношенията в по-широкия свят на училището и общността.

Семейството е мястото, където децата научават езика, уменията и нравствени ценности на своята култура. Топлите, удовлетворяващи семейни връзки гарантират психично здраве през развитието. Пренебрегването или отчуждението от семейството почти винаги води до сериозни проблеми в развитието.

Съществува взаимовръзка между родителските стилове на възпитание и детското поведение. Изследванията и съответните анализи, които правят учените, показват, че съществува връзка между стила на възпитание и емоционалното и познавателното развитие на детето. Изследванията разкриват три характеристики, по които родителските стилове се разграничават:

- Приемане и ангажираност (изразяване на топлина и гордост от поведението на детето);
- Контрол (опити да се насочва чувството на зависимост);
- Даване на автономия (изисквания за по-голяма зрелост, изслушване и разговаряне с детето).

ХАРАКТЕРИСТИКИ НА СТИЛОВЕТЕ НА ОТГЛЕЖДАНЕ

Таблица 1 - Характеристика на стиловете на отглеждане на децата

Стил на отглеждане	Приемане и ангажираност	Контрол	Даване на автономия
Авторитетен	топъл, откликващ, внимателен, чувствителен	отправят се разумни изисквания за зрялост и се обясняват	на детето се позволява да взема решения в съответствие с готовността му, насърчава се да изразява мислите и желанията си
Авторитарен	студен, отхвърлящ, унизителен	много изисквания, прилагат се сила и наказания	вземат се решения вместо детето, не се изслушва неговата гледна точка
Либерален	топъл, но прекалено угаждащ	почти не се отправят изисквания	на детето се позволява само да взема решения, преди да е готово за това
Неангажиращ	емоционално откъснат и дистанциран	почти не се отправят изисквания	безразличие към вземането на решенията и гледната точка на детето

Очертават се четири разновидности на родителския стил: авторитетен стил, авторитарен стил, либерален и неангажиращ. Как се отразяват стиловете на детското поведение, можете да прочетете в Таблица 2.

РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ И ДЕТСКО ПОВЕДЕНИЕ

Таблица 2 - Родителски стилове и детско поведение

Стил на възпитание	Детско поведение
<p>Авторитетни родители</p> <p>Потвърждават и обясняват необходимостта от правилата, демонстрират неудоволствие и огорчение като отговор на лошото поведение, демонстрират удоволствие от положителното поведение и оказват подкрепа, правилата са ясни, детските мнения и желания се обсъждат, има топлота и съпричастност</p>	<p>Дружелюбни деца</p> <p>Добър самоконтрол, себеуважение, високо равнище на активност, топлота, загриженост, дружелюбност, добро справяне със стреса, интерес и любопитство, ориентирани към успеха</p>
<p>Авторитарни родители</p> <p>Ригидно поддържане на правилата, конфронтиране и наказване на лошото поведение, изразяване на гняв и неодобрение, правилата не са ясно дефинирани, детските мнения и желания не се вземат под внимание, нетопли отношения и съпричастност към това, което става с детето, няма планиране на съвместни действия</p>	<p>Конфликтни и дразнещи деца</p> <p>Страх, тъга и нещастие, лесно раздразними, лениви, враждебни, изпълнени с вина, стресирани, агресивни, недружелюбни, безцелни</p>
<p>Либерални родители</p> <p>Правилата не са ясни, не се изисква тяхното спазване, отстъпчиви пред натиска на детето, несвързаност при дисциплинирането, слаби изисквания и очаквания за зряло и независимо поведение, пренебрегване или приемане на лошото поведение, скрито безразличие, гняв и раздразнителност, умерена топлота</p>	<p>Импулсивно-агресивни деца</p> <p>Съпротива и неподчинение на изискванията на възрастните, ниска самоувереност, загуба на ориентация към постижение, загуба на самоконтрол, агресивност, лесна раздразнителност, импулсивност, безцелност, стремеж към доминиране</p>

В юношеска възраст авторитетният стил запазва своето положително значение за укрепване на връзките на детето с родителите, докато авторитарният стил се отразява отрицателно. При него децата са с ниски академични и интелектуални постижения. Това се отразява особено силно при момичетата (специално върху тяхната социална и когнитивна компетентност). Другият стил, изразяващ се в незаинтересованост, също се отразява отрицателно върху децата. Тези деца са агресивни, импулсивни, тревожни, изпитват тъга, имат ниска самооценка и проблеми с алкохола.

Авторитетното възпитание

Авторитетният стил е най-успешният подход към възпитанието на детето. Той включва силно приемане и ангажираност, техники за адаптивен контрол и даване на подходяща автономия. Авторитетните (демократичните) родители са топли, внимателни и чувствителни, установяват приятни, емоционално удовлетворяващи взаимоотношения с детето, които го привличат в тясна връзка. Същевременно те установяват непоколебим, разумен контрол, когато е необходимо. В общуването си с детето те обясняват своите действия и поощряват децата сами да изразяват своето мнение. Настояват за зряло поведение и дават причини за очакванията си. Родителите държат устойчиво цялата власт в семейството, като проявяват

своята загриженост към децата чрез обясняване на необходимостта от един или друг начин на поведение.

Контролът и забраните са важна част от възпитанието. Възпитанието без забрани отрича разликата между поколенията. Тази липса кара детето да се излага на опасности. Възпитание, основано само на забрани, е равнозначно на насилие. Детето се изгражда благодарение на онова, което му се дава, но и на онова, което му се отказва. Тайната за доброто възпитание се състои в начина на внушаване на децата. То трябва да изглежда не като добро пожелание, а като споделено препредаване на подбрани ценности.

Авторитетните родители окуражават децата към самостоятелност. Те придружават ограниченията или наказанията с подробни обяснения. Накрая, авторитетните родители се ангажират в постепенно, подходящо осигуряване на автономия, позволявайки на детето да взема решения в области, за които е готово. Общата атмосфера в семейството е на доверие, уважение, справедливост и топлина към другите. Децата, които в семейството си са получавали любов, грижа и доверие от по-възрастните, по-късно се отнасят по същия начин с другите хора.

Родителите с авторитетен стил на поведение притежават следните нагласи:

- **На приемане** – те се отнасят толерантно към мненията и желанията на децата, не налагат със сила своето мнение и не се стремят да подчинят детето, като налагат върху него собствената си мяра за съвършенство; те проявяват емоционална топлина и отзивчивост.
- **На разбиране** – те се опитват да разберат ситуацията от гледната точка на детето, не избързват със заключенията, преди да са изслушали обясненията на детето и да са откликнали на неговите преживявания

Последици:

През детството и юношеството авторитетното родителство е свързано с редица аспекти на компетентността. Сред тях са оптимистичното настроение, самоконтролът, упорството и задачата, сътрудничеството, високата самооценка, социалната и нравствената зрялост и доброто представяне в училище. Децата се отличават със социална компетентност и отговорност. Юношите участват във вземането на всички решения в семейството, изслушват и обсъждат мнението на родителите. Децата разбират, че има и други хора, други нагласи и други начини на възприемане на действителността. По този начин се изгражда личната отговорност и самостоятелност на децата и те постепенно се подготвят за самостоятелен живот. Излизайки от юношеството, те имат самочувствието да посрещнат предизвикателствата на живота.

Авторитарно възпитание

Авторитарният стил на отглеждане на детето се характеризира със слабо приемане и ангажиране, силен принудителен контрол и ограничено даване на автономия. Авторитарните (автократичните) родители поставят много ограничения, като използват като стил наказанието, изискват от децата да следват указанията, да уважават работата и усилията.

Авторитарният родител притежава следните нагласи:

- **Ригидност** (липса на гъвкавост) – тази нагласа поддържа определени вярвания дори когато не могат да бъдат обяснени;
- **Нетолерантност към неопределеността** – този тип родители изпитват затруднения в ситуации, които не са ясно определени.

Авторитарните родители изглеждат студени и отхвърлящи. Те се държат на дистанция от своите деца. За да упражняват контрол, те крещат, заповядват, критикуват и заплашват, очаквайки безусловно подчинение. Ако детето се съпротивлява, авторитарните родители прибегват до сила и наказание. Те изискват строго подчинение и определен стандарт на поведение, които не се обясняват на детето. („Ще направиш това, защото аз ти казвам“). Всички решения, засягащи децата, се вземат от родителите. Авторитарният родител отказва да приеме идеите на своите деца, когато те не съвпадат с неговите, и това създава враждебност. За юношите е оставена възможността единствено да слушат родителите и да изпълняват техните изисквания без обсъждане.

Авторитарността не предполага уважение. Родителите изискват уважение, но не се чувстват длъжни да проявяват такова. Авторитарният родител чрез използването на силата се опитва да постигне сигурност. Авторитарността се основава на страха от оцеляване, от подценяване на другите, за да се постигне привидна сигурност, да се скрие неуспехът и слабостта. При родителите тя може да придобие различни и много изтънчени форми. Но колкото и да са различни тези форми, те се обединяват от едно общо нещо: „нуждата от доминиране“.

Тези родители искат да решават практически всичко вместо детето и често прекъсват или омаловажават неговите идеи, решения или избор на приятели. Когато са неудовлетворени, оттеглят любовта си, правейки привързаността си зависима от подчинението на детето. Освен това имат прекомерно високи очаквания, които не съответстват на развиващите се способности на детето. Децата, подложени на психологически контрол, проявяват проблеми в приспособяването, включващи както тревожни, затворени, така и неподчиняващи се, агресивни поведения.

Последици. Децата на авторитарните родители се отличават със социална некомпетентност, те са тревожни, нещастни и с ниска самооценка; слабо разчитат на себе си и са склонни да реагират с враждебност, когато са фрустрирани. Силовите методи за дисциплина ги правят по-агресивни. Момчетата демонстрират висока степен на гняв и открито неподчинение. За момичетата е по-вероятно да са зависими и смазани от предизвикателните задачи.

Децата се съпротивляват, настройват се бунтарски, враждебно към родителите. Стават непослушни и агресивни в отношенията си с други хора, напускат родителите веднага щом станат в състояние да го направят. Имат трудности в отношенията си с връстниците, не се ползват с влияние сред тях, тъй като авторитарният стил не изгражда самоконтрола и самоограниченията в отношенията с другите хора, а тези качества са абсолютно необходими за

заемане на високо място в структурата на всяка група. Децата не проявяват инициатива. Авторитарният стил води до подчинение, унижение, изтощение, до отнемане на възможността на детето да поеме отговорност за своите действия.

Либерално възпитание

Либералният стил е топъл и приемащ, но неангажиращ и свръхотстъпчив. Либералните родители се интересуват от своите деца, живеят с техните проблеми, но без да упражняват контрол върху тях или да поставят изисквания и наказания. Опрощаващите родители почти не се ангажират в контрола на детското поведение и не го насочват. Родителите не могат да се справят със своите деца, те започват да правят това, което искат, и така не се научават да контролират своето поведение. Позволяват на децата да вземат самостоятелни и незрели решения. Тези незрели решения не са в интерес на детето. Децата им могат да се хранят и да си лягат, когато пожелаят, както и да гледат колкото телевизия искат. Не е нужно да се учат на добри маниери или да вършат домакински задачи. Някои угаждащи родители наистина вярват в този подход и съзнателно не поставят ограничения, водени от идеята, че когато това е съчетано с топлина, ще помогне на детето да развие своята креативност. Много други просто нямат увереност в способността си да влияят върху поведението на детето. Те са „приятели” на децата си. Макар да са много привързани към децата си, те не успяват да създадат авторитет. Ако положителните емоции в семейството зависят от това дали детето ще получи всичко, родителите поставят знак за равенство между любовта и удовлетворяване на исканията. Колкото повече нарастват исканията на децата, толкова повече болка ще изпитват от липсата на внимание.

Последици:

Въпреки добрите очаквания на родителите („Всичко му осигурихме, защо стана така?”), тези деца са социално некомпетентни и със слаб самоконтрол. Децата искат много често техните желания да бъдат задоволени незабавно и не изпитват особено уважение към другите. Те са непопулярни сред връстниците си. Децата на угаждащите родители са импулсивни, неподчиняващи се и бунтарски настроени. В сравнение с тези, чиито родители са упражнявали по-голям контрол, те са открито претенциозни и зависими от възрастните, като демонстрират по-малко упорство в задачите. Юношите не са в състояние да се ориентират правилно за отношенията между хората, не са подготвени за ограниченията и отговорностите, които всеки човек трябва да поема, за да съществува, не са в състояние да се съобразяват с интересите на другите хора.

Неангажиращо възпитание

Това е най-неблагоприятният тип за развитието на детето – въобще отсъства стил на взаимоотношения в семейството. Комбинира слабо приемане с малък контрол и обща незаинтересованост за даване на автономия. Небрежните родители не се интересуват от живота на своите деца. Те често са емоционално откъснати и депресирани, толкова смазани от

житейския стрес, че нямат време и енергия за децата. Този тип родители не знаят много за своите деца, за тяхното поведение, приятелства, интереси, проблеми. В крайността си неангажираното родителство е форма на малтретиране на детето, наречена пренебрегване. Особено когато започне рано, то на практика разстройва всички аспекти на развитието, включително привързаността, познавателното развитие и емоционалните и социални умения. Дори и при не толкова крайно родителско дезангажиране децата и юношите демонстрират редица проблеми – слаба емоционална саморегулация, трудности в училище и антисоциално поведение.

Последици:

Децата се нуждаят от своите родители и когато не получат грижи и внимание, те стигат до убеждението, че в живота на родителите има много по-значими неща от самите тях. Те нямат добро мнение за себе си, нямат цели, не се чувстват значими. Тези деца имат слаб самоконтрол и не могат добре да се справят със своята независимост. Хаосът и отсъствието на последователни, ясно изразени изисквания ги обърква и предизвиква в тях неувереност. Децата често изпитват страх и стрес, бунтуват се срещу родителите, стават неуправляеми, увеличава се вероятността за антисоциално поведение. Тези деца се отличават със слаба социална интелигентност.

Източник:

[ВИДОВЕ СТИЛОВЕ НА ВЪЗПИТАНИЕ | Академия за емоционална интелигентност](#)